

Παναγιώτης Μαυροειδής*

Το 1933 ο Βρετανός οικονομολόγος **Κέυνς** προέβλεπε ότι «το 2030 οι άνθρωποι δε θα χρειάζονται να δουλεύουν περισσότερο από 15 ώρες τη βδομάδα», χάρη στην αδιάκοπη άνοδο της παραγωγικότητας στον καπιταλισμό. Ως προς την παραγωγικότητα επιβεβαιώθηκε πλήρως. Σε σχέση με το χρόνο εργασίας τα πράγματα κινήθηκαν διαφορετικά.

Το 1870 ο κόσμος δούλευε σχεδόν διπλάσιες ώρες από ότι σήμερα. Στη συνέχεια υπήρξε προοδευτική μείωση των ωρών εργασίας, αλλά με διακυμάνσεις και διαφορές από χώρα σε χώρα.

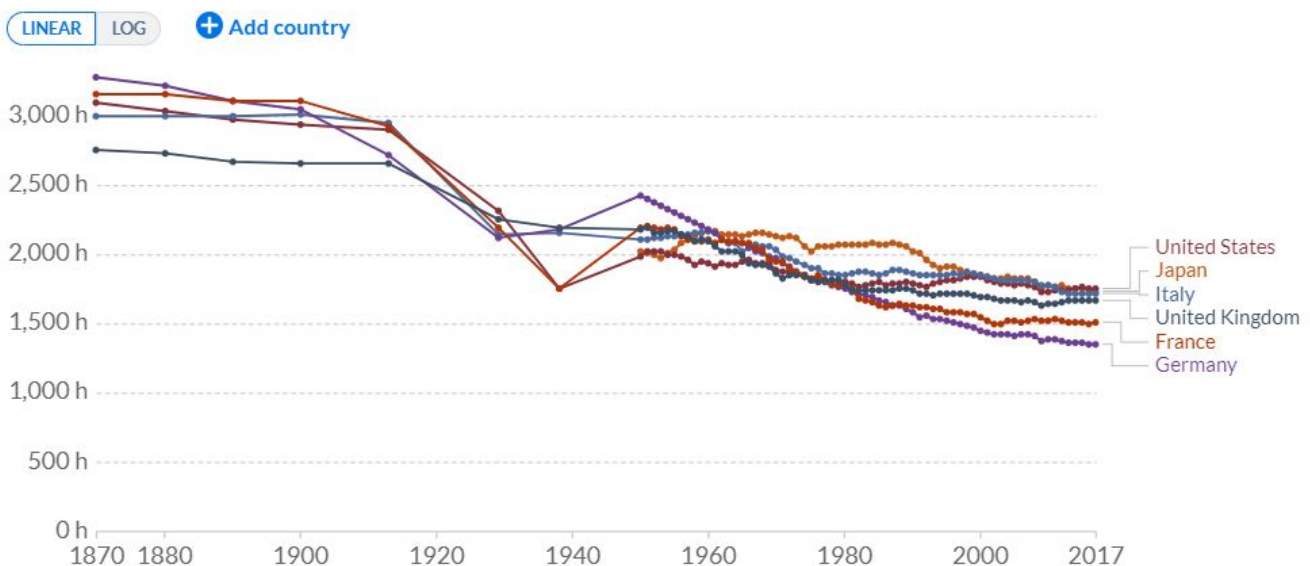
Στο διάστημα 1870-1913 η μείωση είναι σχετικά μικρή, ωστόσο τέθηκε ο σπόρος του Σικάγου για το οκτώωρο.

Η μεγαλύτερη μείωση συνέβη στο διάστημα 1913-1938 εν μέσω εργατικών επαναστάσεων, επιθετικών πρωτοβουλιών του εργατικού κινήματος, της επίδρασης της μεγάλης καπιταλιστικής κρίσης του 1929, αλλά και των τεχνολογικών τομών.

Annual working hours per worker

Our World in Data

Average working hours per worker over a full year. Before 1950 the data corresponds only to full-time production workers (non-agricultural activities). Starting 1950 estimates cover total hours worked in the economy as measured from primarily National Accounts data.

Source: Huberman & Minns (2007) and PWT 9.1 (2019)

Note: We plot the data from Huberman & Minns (2007) and extend coverage using an updated vintage of PWT, which uses the same underlying source. Comparisons between countries are limited due to differences in measurement.

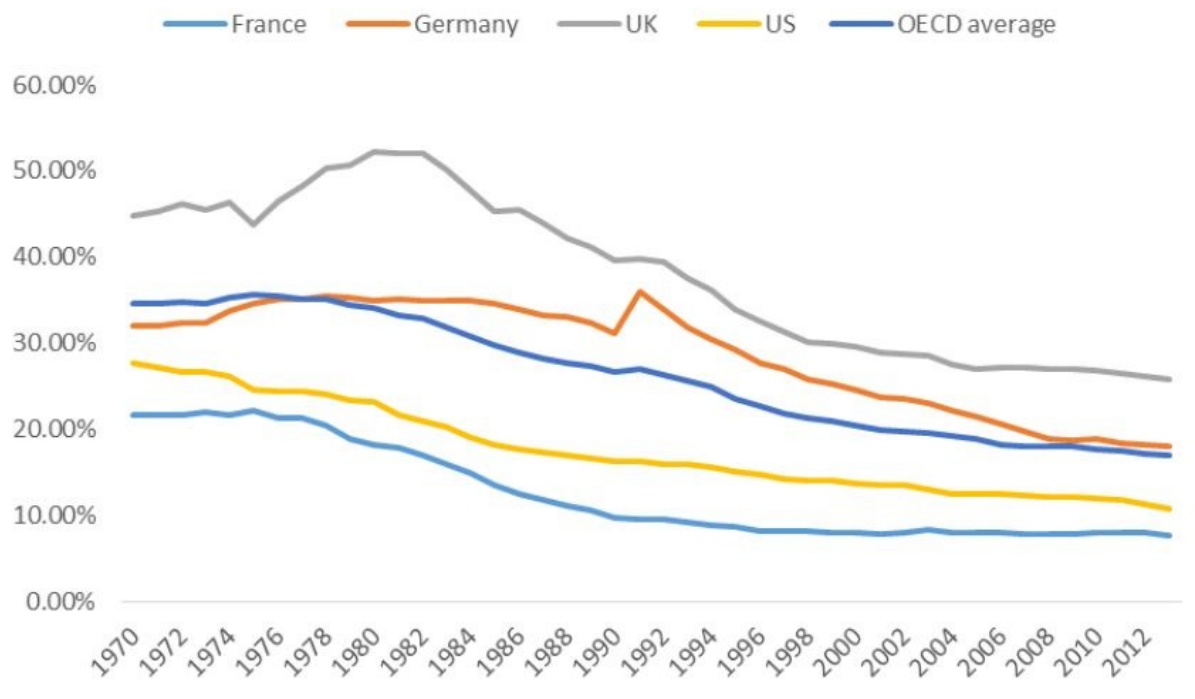
OurWorldInData.org/working-hours • CC BY

1870 2017

Στη συνέχεια, μετά τον Β'ΠΠ, στον ανεπτυγμένο καπιταλιστικό κόσμο, παρά την αλματώδη άνοδο της παραγωγικότητας, η μείωση του χρόνου εργασίας επιβραδύνεται.

Η τάση αυτή, ειδικά μετά το 1970, χειροτερεύει μέσω διαρκούς **μείωσης της συνδικαλιστικής πυκνότητας** αλλά και πολιτικών ηττών του εργατικού κινήματος σε Ανατολή και Δύση.

Evolution of trade union density in OECD countries

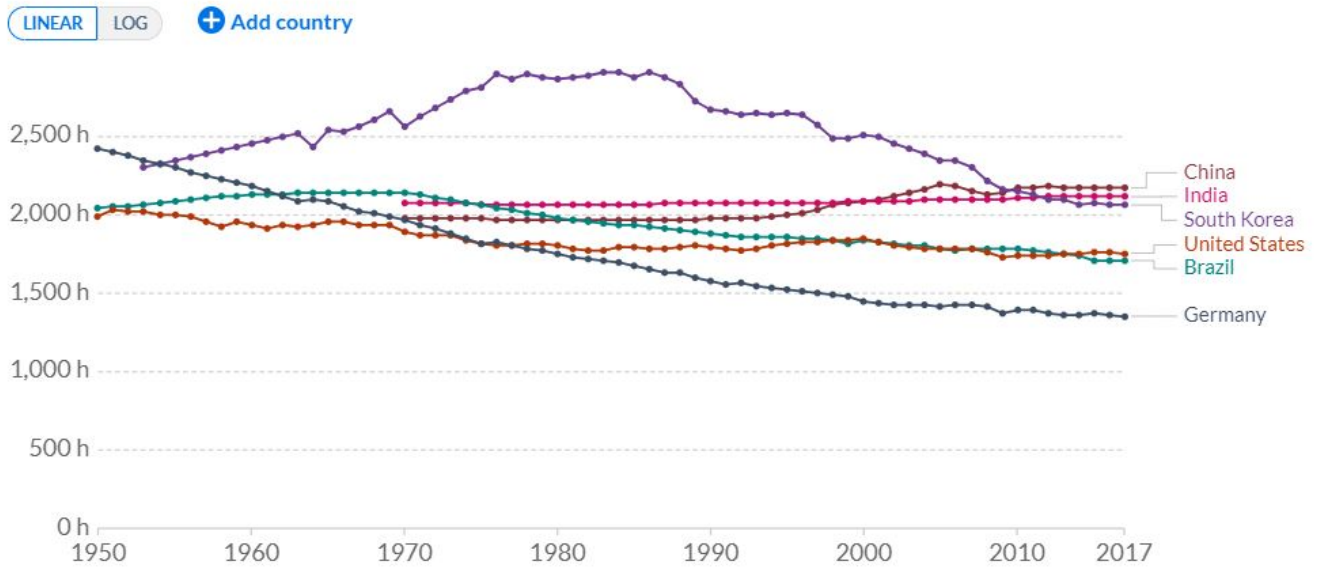
Source: OECD database

Στην ουσία, η καμπύλη του χρόνου εργασίας στις ανεπτυγμένες βιομηχανικές καπιταλιστικές χώρες μετά το 1980 «επιπεδώνεται», ενώ στις αναπτυσσόμενες και νέες ανερχόμενες οικονομίες οι διακυμάνσεις είναι τεράστιες και συχνά αυξητικές, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την (ενταγμένη στην καπιταλιστική αγορά) Κίνα.

Annual working hours per worker

Average working hours per worker over a full year. Before 1950 the data corresponds only to full-time production workers (non-agricultural activities). Starting 1950 estimates cover total hours worked in the economy as measured from primarily National Accounts data.

Our World
in Data

Source: Huberman & Minns (2007) and PWT 9.1 (2019)

Note: We plot the data from Huberman & Minns (2007) and extend coverage using an updated vintage of PWT, which uses the same underlying source. Comparisons between countries are limited due to differences in measurement.

OurWorldInData.org/working-hours • CC BY

Ο **Μαρξ**, μιλώντας για ένα καπιταλισμό που δεν είχε γνωρίσει στην πλήρη ωριμότητά του, είχε αναλύσει με επιστημονική ακρίβεια τους «νόμους» στην εξέλιξή του.

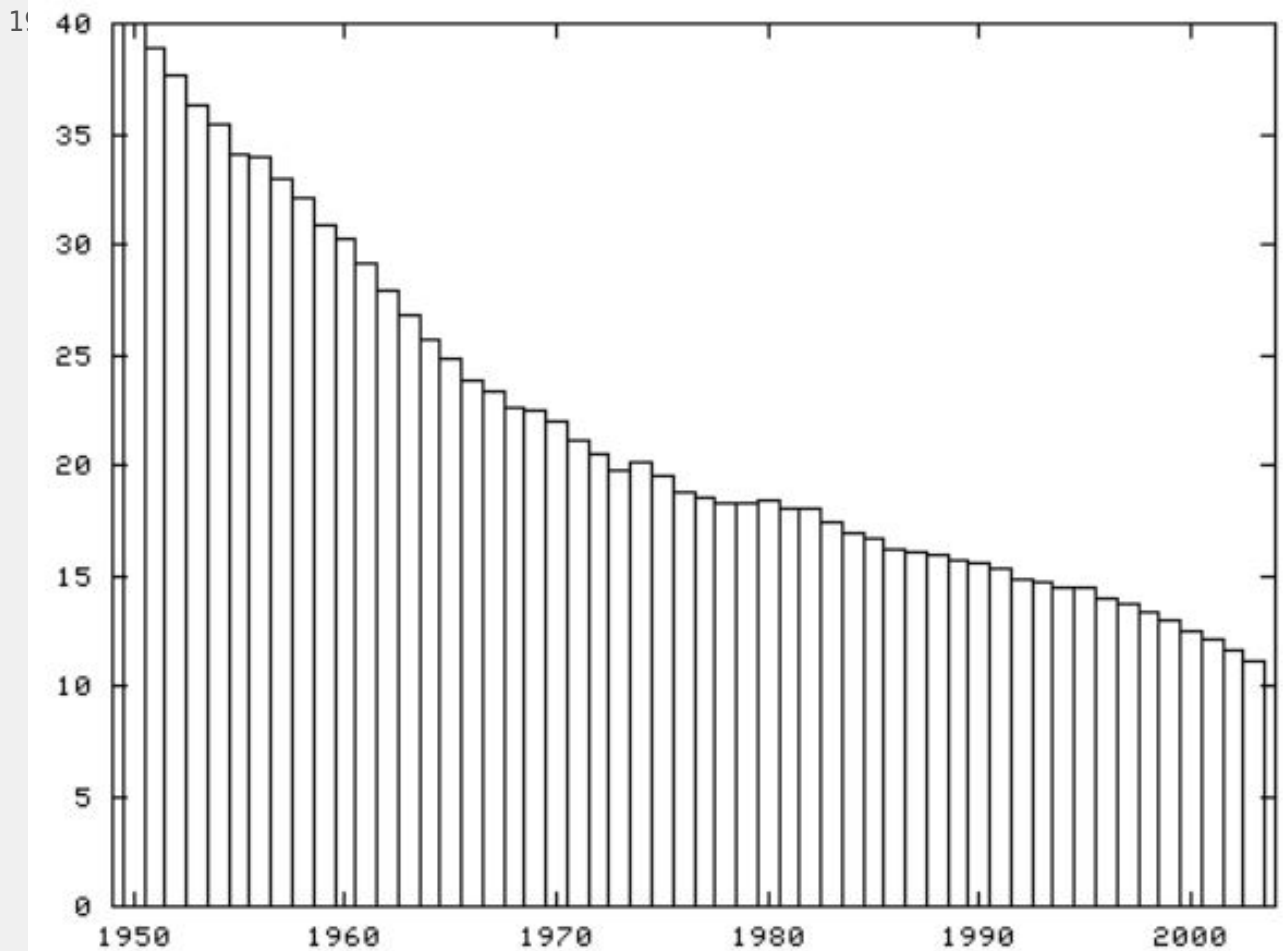
Είχε εξηγήσει ότι ο συνολικός χρόνος εργασίας αποτελεί άθροισμα του «αναγκαίου» για την αναπαραγωγή και επιβίωση της εργατικής δύναμης χρόνου και του «πρόσθετου» χρόνου υπερεργασίας κατά τον οποίο ο πλούτος που παράγεται (υπεραξία), λαφυραγωγείται από το κεφάλαιο.

Ο καπιταλιστής θα ήθελε να αυξάνει απόλυτα το χρόνο εργασίας (απόσπαση απόλυτης υπεραξίας), ωστόσο αυτό έχει ορισμένα φυσικά, βιολογικά όρια. Σίγουρα ωστόσο αυξάνει την αναλογία του χρόνου υπερεργασίας σε σχέση με τον αναγκαίο χρόνο (απόσπαση σχετικής υπεραξίας).

Τα σημερινά δεδομένα τον επιβεβαιώνουν εφιαλτικά.

Η κλοπή της (όλο και πιο) παραγωγικής εργασίας

Ένας μέσος εργαζόμενος στις **ΗΠΑ**, αρκεί στη δεκαετία μας, να εργάζεται μόλις 11 ώρες την εβδομάδα για την παραγωγή των ίδιων πραγμάτων που μπορούσαν να παραχθούν με 40 ώρες την εβδομάδα το

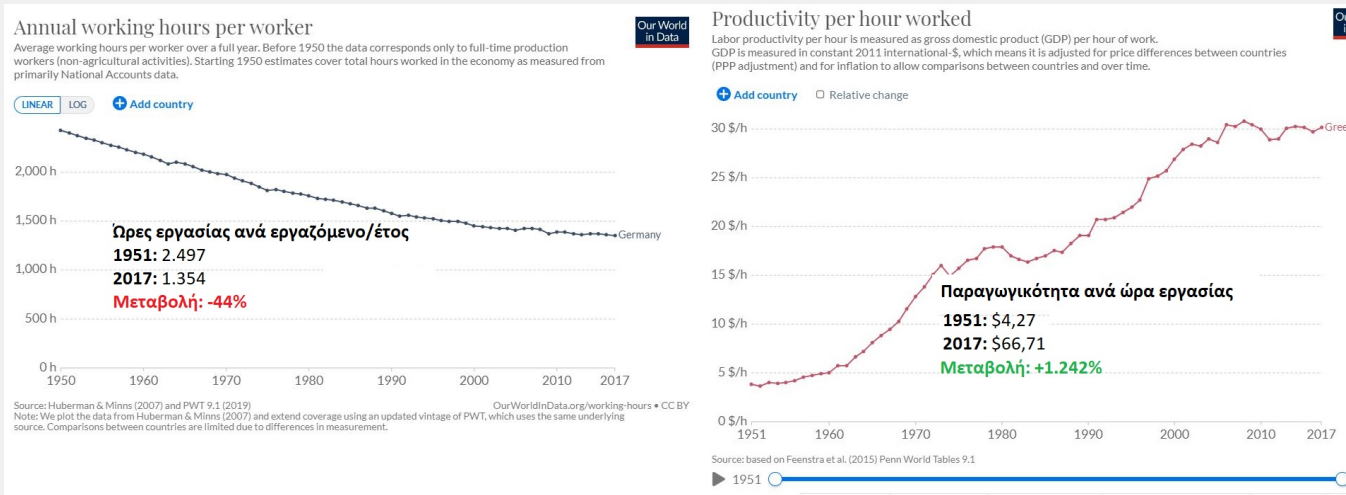
Number of hours per week needed to produce as much as a 40-hour worker in 1950

Οι συγκρίσεις είναι ανάλογες για όλες τις καπιταλιστικές χώρες, ανεξάρτητα από τις διαφορές στην ανάπτυξή τους.

Η **Γερμανία** είναι η μοναδική χώρα όπου, παρά τη μεγάλη επιβράδυνση του ρυθμού, ο χρόνος εργασίας συνεχίζει να μειώνεται.

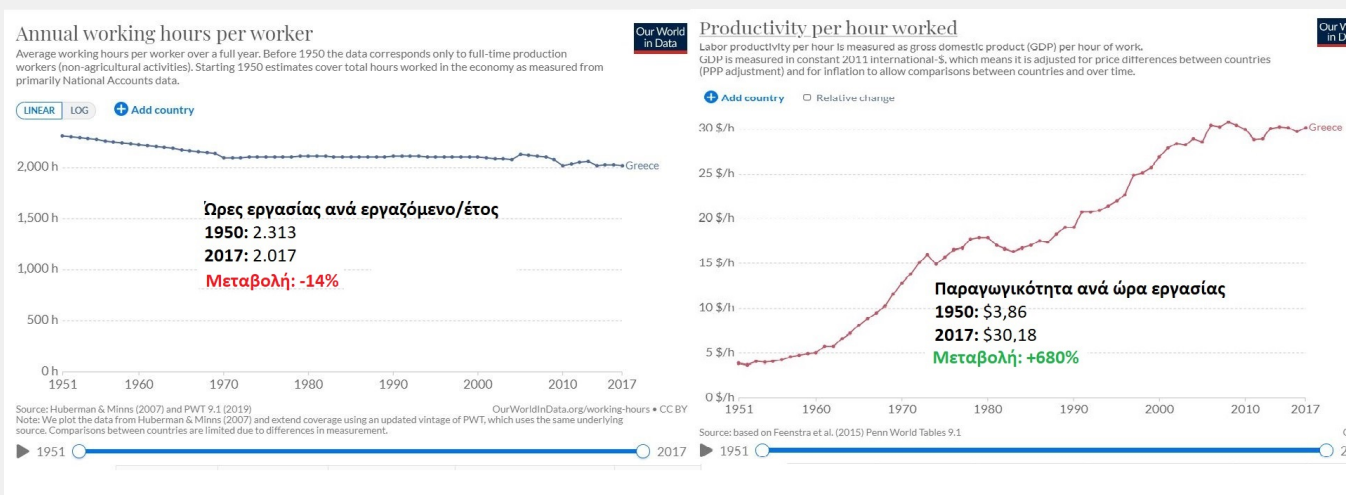
Ωστόσο η κλοπή του κεφαλαίου σε βάρος της εργασίας είναι τεράστια.

Στο διάστημα 1951-2017 οι ετήσιες ώρες εργασίας για ένα εργαζόμενο μειώνονται κατά 44%, ενώ η παραγωγικότητα της εργασίας στο ίδιο διάστημα αυξάνεται κατά 1.242%.

Ελλάδα: Ελάχιστη μείωση του χρόνου εργασίας από το 1950

Στην Ελλάδα, στο διάστημα 1951-2017 οι ετήσιες ώρες εργασίας για ένα εργαζόμενο, έχουν μειωθεί μόλις κατά 14%, ενώ η παραγωγικότητα της εργασίας στο ίδιο διάστημα αυξήθηκε κατά 680%!

Ο ελληνικός καπιταλισμός αναπτύσσεται κόντρα στις θεωρίες της «ψυροκώσταινας», αλλά η εργατική τάξη δε βελτιώνει τη θέση της σημαντικά.

Κόντρα στα γνωστά μυθεύματα των μνημονιακών ευρωκολάκων, οι ώρες εργασίας στην Ελλάδα για ένα εργαζόμενο ετήσια, είναι **οι περισσότερες στην ΕΕ** και από τις μεγαλύτερες στον κόσμο. Είναι σταθερά πάνω από 2000, όταν στη Γερμανία είναι 1300.

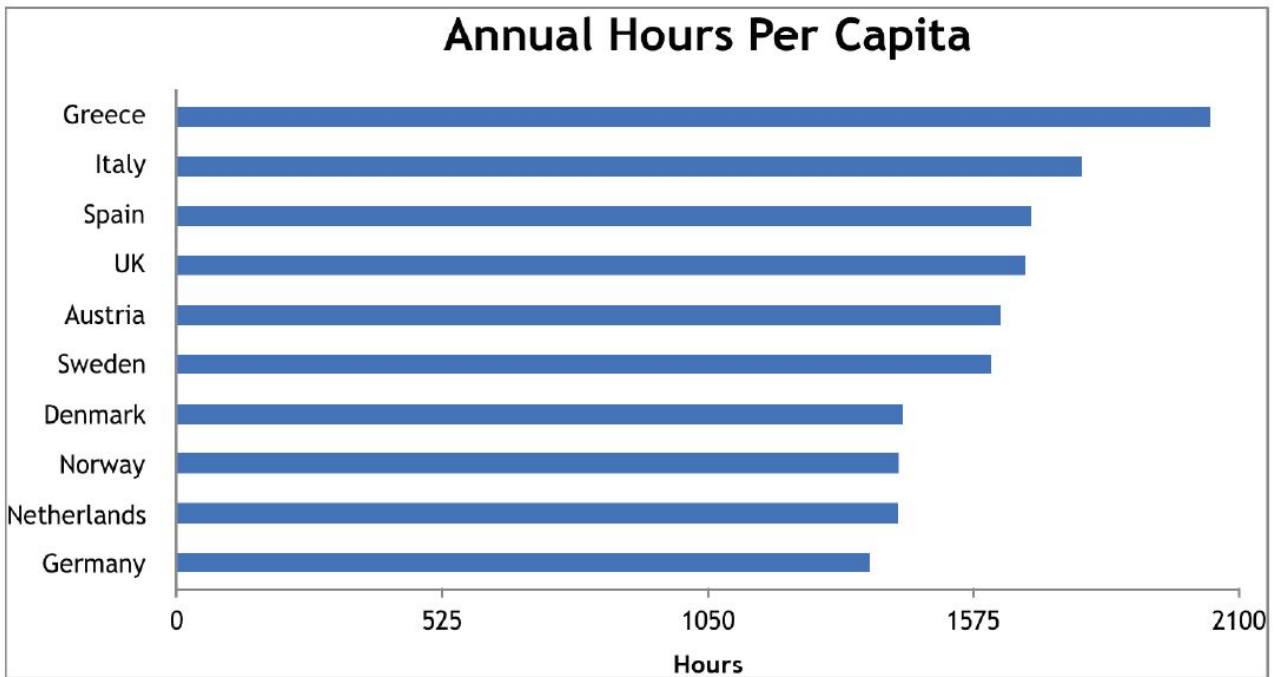

Figure 2: Annual Hours Per Capita. International Comparison.
(OECD. Dataset 2)

Ο απόλυτα δίκαιος στόχος για μείωση του χρόνου εργασίας σε **30 ώρες τη βδομάδα** ($5 \times 6 = 30$), αλλά και η συζήτηση για **βδομάδα 4 εργάσιμων ημερών** αντί για 5, δεν αποτελεί μόνο συνδικαλιστικό ερώτημα, μαζί με εκατό άλλα σημαντικά και δευτερεύοντα.

Η κομβική σημασία της πάλης για το χρόνο εργασίας

Η μάχη για 30 ώρες εργασία, είναι **πολιτικός στόχος** και αποτελεί «σημείο συνάντησης» δύο αναγκαίων πολιτικών μετατοπίσεων.

Από τη μια, το εργατικό κίνημα, καλείται να επαναπροσδιορίσει **πολιτικά** το ρόλο του, διεκδικώντας τη χειραφέτηση της εργατικής τάξης από την καπιταλιστική εκμετάλλευση και η απελευθέρωση του χρόνου εργασίας είναι κομβικό στοιχείο.

Από την άλλη, η κομμουνιστική αριστερά οφείλει να επανασυνδεθεί με την εργατική τάξη, δίνοντας σύγχρονη υπόσταση σε **καθολικές εργατικές διεκδικήσεις**.

Ο **κομμουνισμός** πρέπει να περιγραφεί όχι μόνο ως μια κοινωνία εξισωτικής διανομής του οποίου παραγόμενου πλούτου, αλλά ως ένα σύνολο κοινωνικών σχέσεων που αναφέρονται φυσικά στην **κοινοκτημοσύνη του πλούτου**, αλλά και στο **χρόνο**, το **χώρο**, την **ελευθερία** και το συνολικό **πολιτισμικό «ευ ζην»** με όρους αλληλεγγύης και οικολογικής ισορροπίας.

Η μείωση του χρόνου εργασίας δεν είναι απώτερος στόχος του μέλλοντος, αλλά δυνατότητα και αναγκαιότητα του σήμερα.

Τα στοιχεία διαψεύδουν το μύθο ότι ο αυξημένος πλούτος προϋποθέτει αυξημένο χρόνο εργασίας. Αρκεί να δούμε τη σύγκριση Ελλάδας και Γερμανίας.

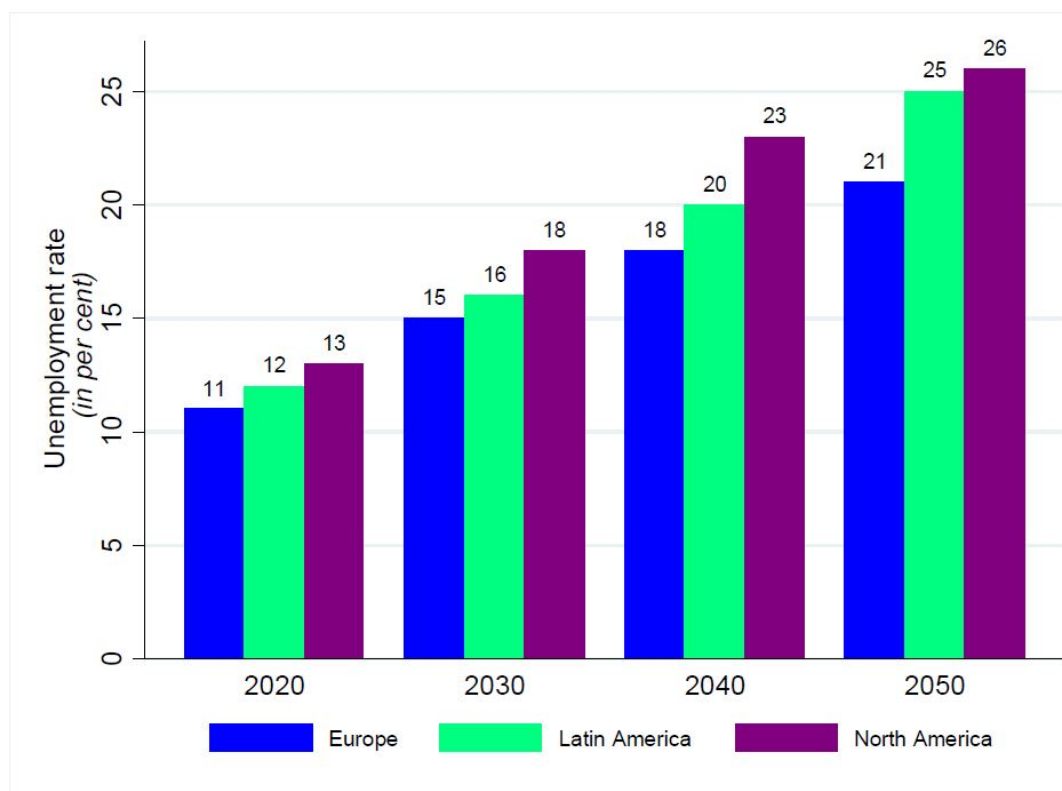
Η μείωση του εργάσιμου χρόνου που διεκδικούν οι κομμουνιστές δεν έχει σχέση με την **«ευλύγιστη εργασία»** ή τη **μερική απασχόληση**.

Αντίθετα, το σταθερό για όλους μειωμένο ωράριο, δημιουργεί θέσεις εργασίας, αλλά και δίνει τη δυνατότητα να μην υπάρχουν part time δουλειές. Η μείωση της διάρκειας της εργάσιμης μέρας σε ώρες ή/και των εργάσιμων ημερών της βδομάδας, πηγαίνει μαζί από τον αγώνα **για δουλειά για όλους, με όλα τα δικαιώματα, χωρίς μείωση αλλά αύξηση αποδοχών.**

Στον καπιταλισμό ζούμε τον απόλυτο παραλογισμό: επιμένουν σε μεγάλο χρόνο εργασίας, την ίδια ώρα που προβλέπουν διαρκή άνοδο της **ανεργίας**. Χαρακτηριστικές είναι οι προβλέψεις του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας (ILO).

Figure 7: Expected unemployment rates (Expert survey)

Source: Daheim and Wintermann (2017)

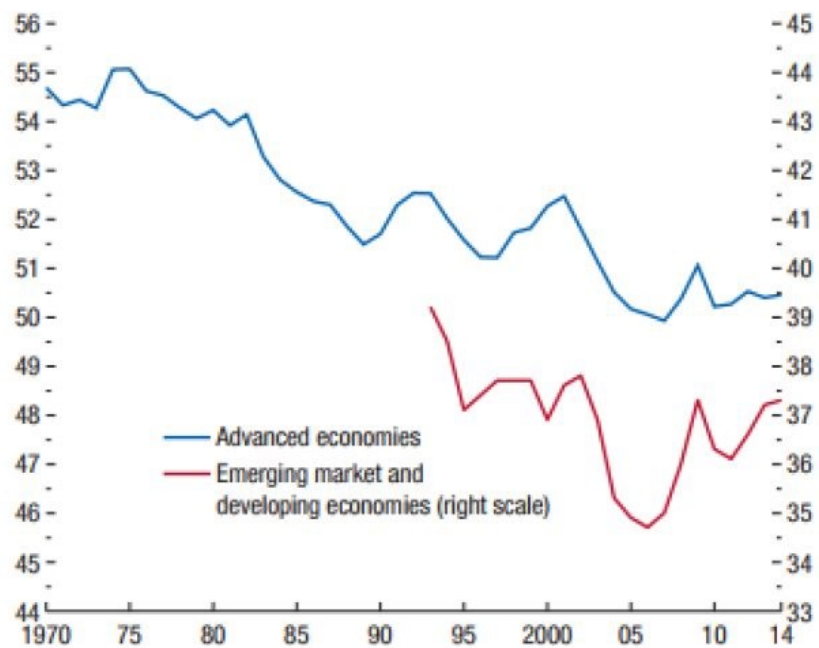
Ποιος δε θέλει τη μείωση του χρόνου εργασίας;

Το επιχείρημα ότι οι εργαζόμενοι δε θέλουν μειωμένο ωράριο επειδή «θέλουν να βγάλουν χρήματα», αποτελεί αντιστροφή της πραγματικότητας.

Πράγματι πολλοί εργαζόμενοι πιέζονται ακόμη και για δεύτερη δουλειά, εξ αιτίας τόσο των χαμηλών μισθών, όσο και της διαρκούς εργασιακής ανασφάλειας.

Σε όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ το **μερίδιο των μισθών της εργασίας** πέφτει σε σχέση με το συνολικό

Evolution of the labour share of income

Source: IMF (2017b)

Στην Ελλάδα, αλλά όχι μόνο σε αυτήν, οι εργάτες «παρακαλούν» για λίγες ώρες υπερωρία, έστω χωρίς προσαύξηση πληρωμής, επειδή το μεροκάματο δε φτάνει για τα στοιχειώδη. Έτσι ο εργοδότης, από τη μια καμώνεται πως «κάνει ψυχικό» και από την άλλη κλέβει την πρόσθετη αμοιβή, αλλά και φτηναίνει την εργοδοτική εισφορά, καθώς είτε 8 είτε 10 είναι οι ώρες, πληρώνει μόνο 1 ένσημο.

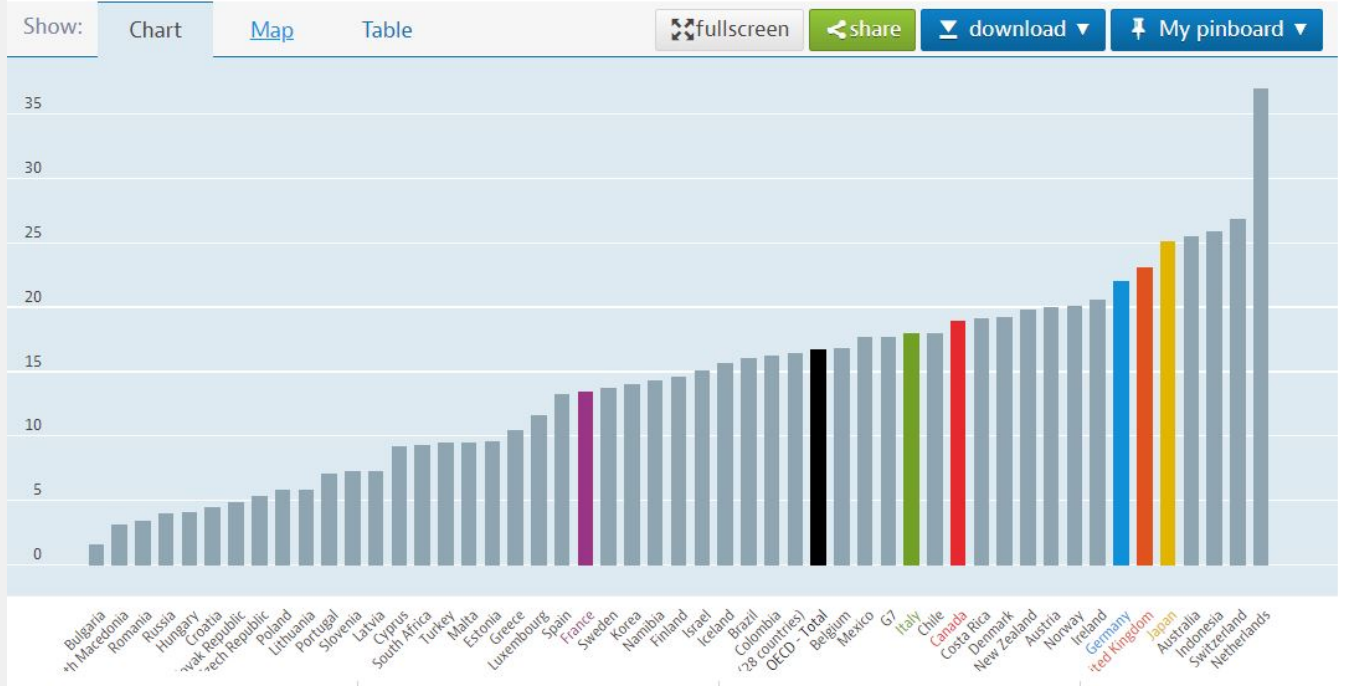
Ρευστοποίηση του χρόνου εργασίας

Η εργασιακή συμπεριφορά δε διαμορφώνεται ανεξάρτητα από την «**ηθική της εργασίας**» που ορίζει κάθε φορά η κυρίαρχη τάξη. Έχει παρέλθει (στις περισσότερες χώρες) η εποχή όπου οι εργάτες καλούνταν να ξεκινήσουν το πρωί με τον ύμνο της εταιρείας, τη δήλωση πίστης ότι θα είναι αφοσιωμένοι σε ολόκληρο τον εργασιακό βίο τους σε αυτήν, αναμένοντας την αντίστοιχη «προστασία».

Part-time employment rate Total, % of employment, 2019 or latest available

Source: Labour Market Statistics: Full-time part-time employment - common definition: incidence

Η νέα κουλτούρα που εισάχθηκε κυρίως μέσω των κλάδων της πληροφορικής και της λεγόμενης Νέας Οικονομίας, προτιμά ένα φαινομενικά free style, με κατάργηση του dress code, αλλά κυρίως του συγκεκριμένου ωραρίου, όπου ο καλός εργαζόμενος είναι αυτός που θα δουλέψει ακόμη και 12ωρο, αλλά θα πρέπει να είναι προετοιμασμένος να αλλάζει εργοδότη κάθε δυο ή τρία χρόνια.

Οι φυσικές, συναισθηματικές και ψυχολογικές ανάγκες στο πλαίσιο της ρευστοποίησης του χρόνου εργασίας, έχουν πάει περίπατο.

Οι εικόνες του έτοιμου φαγητού πάνω στο γραφείο, αλλά και του ύπνου σε αυτό, προβάλλονται για να επαινεθούν, την ίδια στιγμή που οι άνθρωποι είναι **εξουθενωμένοι** από την εργασία και την πίεση, στην Κίνα εργαζόμενοι αυτοκτονούν σε ψηφιακούς γίγαντες ή στην Ιαπωνία πεθαίνουν 10.000 το χρόνο από υπερβολική εργασία (karoshi).

Η **Microsoft** ήταν αυτή που λάνσαρε το 1970 το περίφημο **“churn ‘em and burn ‘em“**. Σε ελεύθερη μετάφραση σήμαινε: Να προσλαμβάνεις ένα νεαρό προγραμματιστή αμέσως μετά το πανεπιστήμιο, να τον απομυζείς όσο μπορείς υπερ-απασχολώντας τον μέχρις εξαντλήσεως με 70 ώρες τη βδομάδα και μετά να τον ξεφορτώνεις αντικαθιστώντας τον με άλλον. Σταδιακά η νέα αυτή κουλτούρα εισήχθηκε σε όλους τους κλάδους της παραγωγής και των σύγχρονων βιομηχανικού τύπου υπηρεσιών, την ίδια στιγμή που τα παραγωγικά κέντρα της κλασικού τύπου βιομηχανίας μετακομίζουν στην Ασία σε **συνθήκες πρωταρχικής συσσώρευσης**, που θυμίζουν εργασιακές συνθήκες που περιέγραφε ο Ένγκελς για την πρωτο-βιομηχανική Αγγλία.

Η μείωση του χρόνου εργασίας ως μορφή αστικής πολιτικής (για τους εργάτες)

Σε πλείστες καπιταλιστικές χώρες, πέρα από την όποια (μικρή δυστυχώς) πίεση των συνδικάτων, υπάρχει και μια τάση σε τμήματα της αστικής τάξης να δοκιμάσουν μείωση του χρόνου εργασίας στις 35 ή και 30 ώρες τη βδομάδα.

Σε αυτό οδηγεί και η δική τους γνώση ότι από ένα ορισμένο χρόνο και πέρα, η εργασία είναι αντιπαραγωγική, η πιθανότητα λαθών με κόστος για την επιχείρηση μεγαλύτερη, οι απουσίες με διάφορες δικαιολογίες αυξημένες, το ίδιο και η δυσαρέσκεια και η αίσθηση κούρασης. Ακολουθώντας έτσι το

παράδειγμα πειραμάτων των ιδιοκτητών της Αμερικάνικης **Kellogg** από τη δεκαετία του 1930, δοκιμάζουν «εθελοντική» εφαρμογή μειωμένου ωραρίου, με παράλληλη **εντατικοποίηση** και **αυξημένο έλεγχο της εργασίας**, που οδηγεί σε μεγαλύτερα προβλήματα τους εργαζόμενους.

Η μείωση των ωρών εργασίας επομένως, δε μπορεί παρά να είναι αναπόσπαστα δεμένη με στόχους για την αποφασιστική **βελτίωση των συνθηκών εργασίας και των όρων Υγιεινής και Ασφάλειας** στους εργασιακούς χώρους.

Είναι χαρακτηριστικό ότι σε σχετική έρευνα στη Βρετανία το 2017, το 46% των βιομηχανικών εργατών δήλωναν πως εργάζονται «σκληρά» (32% το 1991), το 31% κατήγγελλαν ότι πιέζονταν να δουλεύουν υπερβολικά «γρήγορα» (27% το 2013), το 40 % ότι δούλευαν διαρκώς «υπό υψηλή πίεση» και το 25% ότι τελικά αναγκάζονταν να δουλέψουν 10 ώρες παραπάνω τη βδομάδα.

Ρομπότ και χρόνος εργασίας

Συζητώντας για το χρόνο εργασίας, γεννάται το ερώτημα για το αν η αυξημένη εισαγωγή **ρομπότ** και μάλιστα σε θέσεις εργασίας όχι επαναλαμβανόμενης ρουτίνας, αλλά με διανοητικό ρόλο (πχ οδήγηση αυτοκινήτου), αποτελεί κατάρρα ή ευλογία για τους εργαζόμενους.

Η απάντηση είναι απλή, όσο και εξαιρετικά δύσκολη: **Εξαρτάται από τον ταξικό συσχετισμό.**

Σε συνθήκες καπιταλιστικής παραγωγής και αστικής κυριαρχίας, η πολιτική που εφαρμόζουν οι κυβερνήσεις συνίστανται στο να **διαστρέφουν** την πρόοδο της τεχνικής και των επιτευγμάτων της επιστήμης και να **οικειοποιούνται** την άνοδο της παραγωγικότητας με περαιτέρω κατάχτηση χρόνου και πλούτου, αυξάνοντας την κοινωνική ανισότητα σε βάρος των εργαζομένων.

Το ερώτημα επομένως είναι καθαρά **πολιτικό** και όχι ουδέτερο τεχνικό.

Estimates of technological unemployment

Organization	Estimates
University of Oxford	47% of workers in America at high risk of jobs replaced by automation
PricewaterhouseCoopers	38% of jobs in America, 30% of jobs in UK, 21% in Japan and 35% in Germany at risk to automation
ILO	ASEAN-5: 56% of jobs at risk to automation in next 20 years
McKinsey	60% of all occupations have at least 30% technically automatable activities
OECD	OECD average: 9% of jobs at high risk. Low risk of complete automation but an important share (between 50% - 70%) of automatable tasks at risk
Roland Berger	Western Europe: 8.3m jobs lost in industry against 10m new jobs created in services by 2035.
World Bank	2/3 of all jobs in developing countries are susceptible to automation.
Bruegel	EU countries: between 47% and 54% of jobs are risk of automation

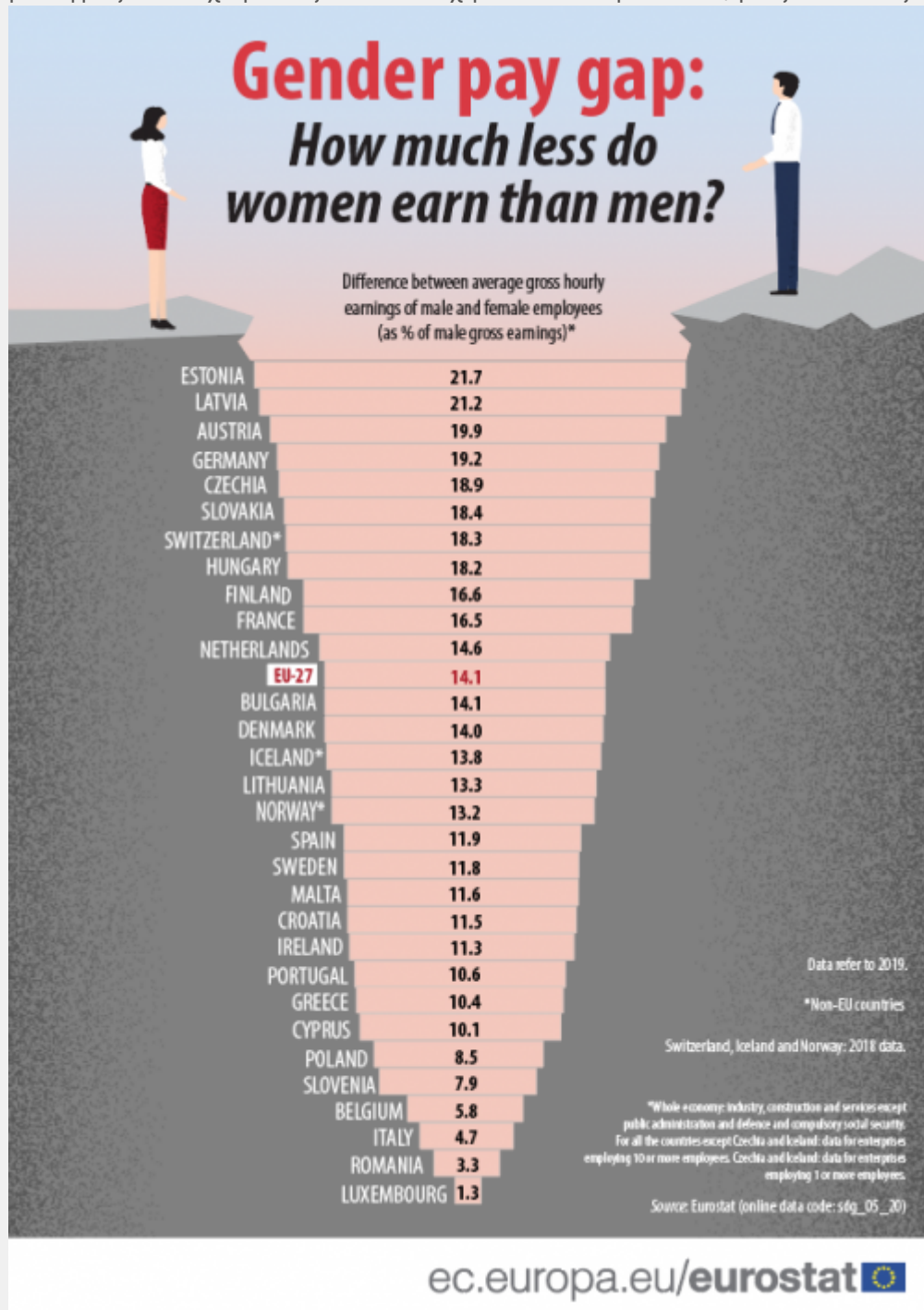
Source: Frey and Osborne (2015); Roland Berger (2016); McKinsey Global Institute (2016); PwC (2017); World Bank (2016); Chang and Huynh (2016); Bowles (2014) and Bruegel Blog (2014)

Δεν είναι χωρίς σημασία οι **εσωτερικές διαιρέσεις** εντός της εργατικής τάξης που σηματοδοτεί ο περαιτέρω αυτοματισμός στην εργασία, με την απειλή να είναι μεγαλύτερη σε όσους θεωρούν ότι μπορούν ευκολότερα να χάσουν τη δουλειά τους στο βαθμό που αυτή έχει κάποια επαναλαμβανόμενη ρουτίνα.

Αυτός είναι ένας ακόμη λόγος που ο αγώνας για μείωση του χρόνου εργασίας πρέπει να συνοδεύεται από αιτήματα που να μην αναπαράγουν αυτή τη διαίρεση, αλλά να μετρούν θετικά **για το σύνολο των εργαζομένων** (αυξήσεις των μισθών για όλους, προστασία από απολύσεις και άλλα).

Χρόνος εργασίας και ανισότιμη θέση των γυναικών

Είναι γνωστό πως η ανάγκη των εργατικών οικογενειών να φροντίσουν τα παιδιά τους, τους γέροντες ή/και ασθενείς συγγενείς (σε συνθήκες αποπτώχευσης των κοινωνικών υπηρεσιών του αστικού κράτους), μεταφράζεται τεχνηέντως σε «αποδοχή» δουλειών part time, μιας και αυτές «βολεύουν».

Καθόλου τυχαίο δεν είναι ότι οι **γυναίκες** είναι σε πολλαπλάσιο βαθμό θύματα αυτής της πολιτικής, καθώς υπάρχει η κοινωνική υποβολή, ηθική πίεση, αλλά και θεσμική συχνά **επιβολή**, πως όλα αυτά είναι «γυναικεία υπόθεση» και όχι των αντρών. Οι επιπτώσεις είναι τεράστιες. Οι γυναίκες επιβαρύνονται τη **φροντίδα** αυτή σε πολλαπλάσιο βαθμό, τη στιγμή που κάνουν και το συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος της **απλήρωτης δουλειάς** στο σπίτι.

Στην πράξη, έχουν πολλαπλάσιες **πιθανότητες να μην εργαστούν** εξ αιτίας αυτών των υποχρεώσεων ή να είναι τα θύματα μιας κακοπληρωμένης και ανασφαλούς **μερικής απασχόλησης**.

Ο στόχος για μείωση του χρόνου εργασίας, ενοποιεί προωθητικά άντρες και γυναίκες. Βοηθά τις εργατικές οικογένειες, καθώς οδηγεί σε **αύξηση του διαθέσιμου χρόνου για φροντίδα**, χωρίς να εγκαταλείπονται φυσικά οι στόχοι για **ενίσχυση των κοινωνικών υπηρεσιών** του κράτους και **ανάληψη του κόστους της κοινωνικής αναπαραγωγής**.

Στο πλαίσιο αυξημένου εξω-εργασιακού χρόνου, χωρίς αυτό να αρκεί, δημιουργούνται καλύτερες δυνατότητες, οι υποχρεώσεις φροντίδας ή οι απλήρωτες δουλειές στο σπίτι (που επίσης απαιτούν πολύ χρόνο!), να αντιμετωπίζονται με **ανατροπή της σημερινής άνισης και βαριάς επιβάρυνσης των γυναικών** και άρνηση του σημερινού ιδιότυπου **καταμερισμού ρόλων** μεταξύ των φύλων.

Όταν η υπερβολική εργασία φέρνει την «κακή» στιγμή...

Όλες οι έρευνες έχουν αποδείξει ότι μετά τις 4 ή 5 ώρες δουλειάς, η διάθεση για εργασία και αποτελεσματικότητα **πέφτει**. Η παραμονή στην εργασία τις επόμενες ώρες συχνά αποτελεί, κατά περίπτωση, **άσκηση εξουσίας** από τους εργοδότες, περαιτέρω **κλοπής υπερεργασίας** ή/και **εκβιασμένη συμπεριφορά εργασιακού ζήλου** από το φόβο της απόλυσης.

Την ίδια στιγμή, τα μακάβρια στοιχεία δείχνουν ότι στις **τελευταίες ώρες** ή τη **νύχτα**, είναι που γίνονται τόσο τα περισσότερα **εργατικά «ατυχήματα»**, όσο και **λάθη χειρισμών** με ανυπολόγιστες συνέπειες.

Η διάσταση αυτή έχει γίνει γνωστή περισσότερο μέσω των «τρανταχτών» ειδήσεων. Κλασικά παραδείγματα τα πορίσματα για την καταστροφή του διαστημόπλοιου Challenger ή για τη διαρροή πετρελαίου στην υπόθεση Exxon Valdez. Πλείστες επίσης αναφορές του αμερικανικού στρατού για τα «φίλια πυρά» ή τυφλά φονικά χτυπήματα κουρασμένων στρατιωτών, σχετίζονται ακριβώς με την κούραση αυτών των πρόσθετων ωρών. Το ίδιο δείχνουν και άλλες έρευνες (σε Βρετανία και Σουηδία) για διαγνωστικά λάθη ειδικευόμενων γιατρών που πενταπλασιάζονται σε συνθήκες υπερβολικής εργασίας.

Ωράριο, ποιότητα εργασίας και ζωής

Μια σειρά πιλοτικά προγράμματα μείωσης του χρόνου εργασίας και επιστημονικές έρευνες, ιδίως σε Σκανδιναβικές χώρες, έχουν δείξει ότι το μειωμένο, αλλά πλήρες μισθολογικά, ωράριο, πέρα από αναφαίρετο δικαίωμα, έχει και πολλαπλά **ευεργετικά αποτελέσματα** στους εργαζόμενους.

Αυτό αφορά την **ποιότητα της εργασίας**, όπως για παράδειγμα αποδείχτηκε στη Σουηδία σε ότι αφορά τους εκπαιδευτικούς και νοσηλευτικό προσωπικό. Αυτές οι κατηγορίες εργαζομένων δηλώνουν ιδιαίτερα εξουθενωμένοι από τα ωράρια. Αυτό είναι παγκόσμιο φαινόμενο και έχει παρατηρηθεί πριν την πανδημία και σχετίζεται με τις αντιδραστικές αναδιαρθρώσεις σε παιδεία και υγεία.

Στην ίδια περίπτωση, διαπιστώθηκε εξαιρετικά σημαντική επίδραση από την μείωση των ωρών εργασίας τη βδομάδα κατά 9 ώρες, στη ζωή των ίδιων εργαζομένων **εκτός εργασίας** σε σχέση με άλλους που συνέχισαν να δουλεύουν με αυξημένο ωράριο: αυξημένη διάθεση για κοινωνική δραστηριότητα, παιχνίδι με παιδιά, αλληλεπίδραση με φίλους, απώλεια αισθήματος κούρασης, αλλά και βελτίωση προβλημάτων που σχετίζονταν με καρδιοπάθειες ή αναπνευστικά προβλήματα.

Ψυχική υγεία, χρόνος εργασίας και οφέλη μη υποχρεωτικής εργασίας

Αν και είναι δυσκολότερο να «μετρηθούν», οι **θετικές επιπτώσεις στην ψυχική υγεία** των εργαζομένων στις περιπτώσεις που δουλεύουν όχι πάνω από 30 ώρες εργασίας τη βδομάδα, είναι επίσης αναμφισβήτητες.

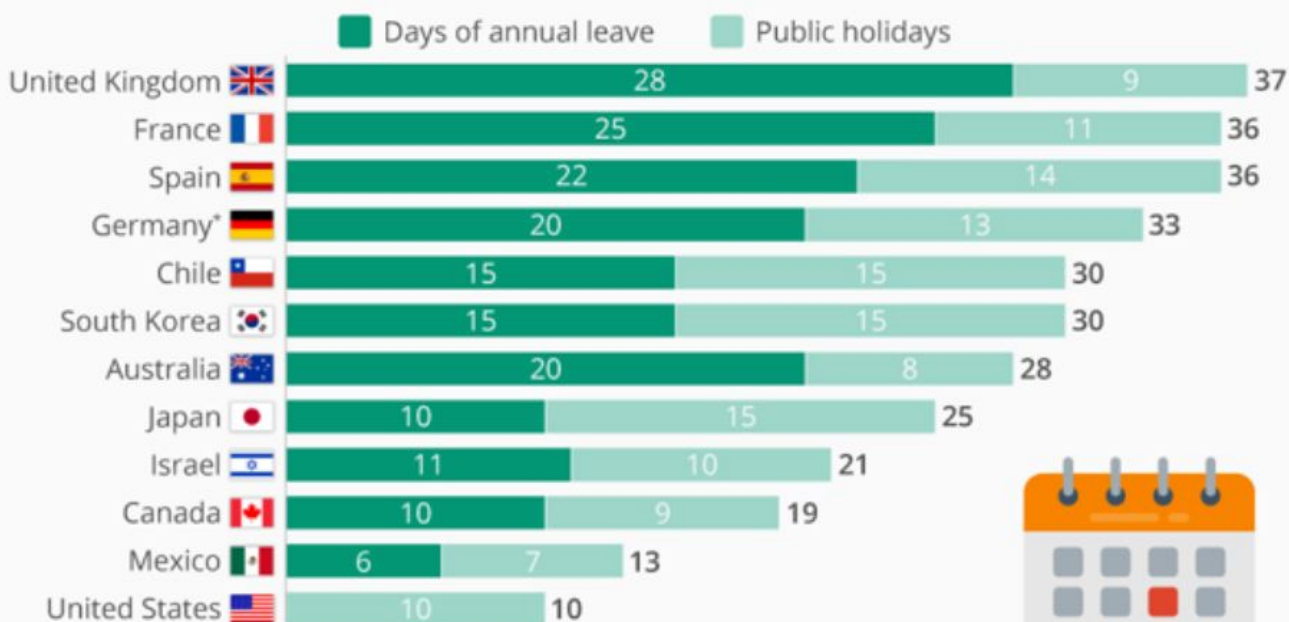
Αυτό δεν είναι συνέπεια μόνο της μείωσης της σωματικής κούρασης ή της ελάττωσης του ελέγχου πάνω στις δραστηριότητες των εργαζομένων, αλλά και συνάρτηση του αυξημένου χρόνου για **δραστηριότητες και εργασίες που γίνονται όχι από υποχρέωση, αλλά από προσωπικό ενδιαφέρον ή κοινωνική ανάγκη.**

Πραγματικά, κάθε άλλο διαπιστώνεται ότι οι άνθρωποι **τεμπελιάζουν** όταν λείπει η βουκέντρα του εργοδότη. Αντίθετα, υπερ-αναπτύσσουν δημιουργικές δραστηριότητες στα πεδία του πολιτισμού, της αυτο-εκπαίδευσης και άλλα.

Χρόνος εργασίας και άδειες

Οι ατέλειωτες υπερωρίες πέραν του οκτάωρου σύμφωνα με το **νόμο Χατζηδάκη**, θα ανταμείβονται, λένε, με «πρόσθετη» άδεια. Όταν θέλει ο εργοδότης φυσικά, ανάλογα με τις ανάγκες της επιχείρησης. Το θέμα των **κανονικών αδειών** είναι πολύ σοβαρό, σχετίζεται με το χρόνο εργασίας και χρειάζονται και εδώ ανάλογες διεκδικήσεις.

Statutory minimum paid leave and public holidays in 2016 (selected countries)

* Public holidays in Germany are regulated at state level.
The number varies between 9 and 13 depending on the state.

Generally reflects full-time employees working a five-day week and who have been at their current employer for one year

@StatistaCharts Source: OECD

statista

Έχει αποδειχθεί από πολλές έρευνες ότι οι ακανόνιστες, σύντομες διακοπές εργασίας (άδειες), ελάχιστα πράγματα προσφέρουν για την ξεκούραση των εργαζομένων. Ώσπου να ξεχάσεις τη δουλειά, τη θυμάσαι...

Η άδεια πρέπει να έχει σχετικά **μακρά διάρκεια** και να είναι προγραμματισμένη σύμφωνα με την ανάγκη του εργαζόμενου και όχι του εργοδότη. Υπενθυμίζεται ότι σύμφωνα με την υφιστάμενη νομοθεσία οι μισές ημέρες άδειας (το πότε) καθορίζονται από τον εργοδότη και οι άλλες μισές (θεωρητικά) από τον εργαζόμενο.

Στο πλαίσιο αυτό το εργατικό κίνημα πρέπει να εντάξει και τα αιτήματα για αυξημένες **γονικές άδειες** για άντρες και γυναίκες, χωρίς αντικατάσταση, αλλά επιπρόσθετα όσων αδειών έχουν καταχτηθεί για τις γυναίκες, όπως επίσης και **εκπαιδευτικές άδειες**.

Χρόνος εργασίας για αξιοβίωτη, δημιουργική ζωή

Πολλές φορές καταφεύγουμε στην άντληση επιχειρημάτων υπέρ της μείωσης του χρόνου εργασίας, με βάση τη **δυνατότητα που δίνει η παραγωγικότητα της εργασίας** και την ανάγκη ανατροπής της κλοπής της εργασίας που κάνει η αστική τάξη.

Όμως αυτό είναι μόνο μια πλευρά του θέματος. Η απαίτηση για μειωμένο χρόνο εργασίας, σχετίζεται με τη **διεκδίκηση μιας αξιοβίωτη ζωής**, που αν και **εδράζεται** σε υλικούς οικονομικούς όρους, δε μετριέται μόνο με αυτούς.

Καλή, αξιοβίωτη ζωή, δε σημαίνει μόνο υψηλό ΑΕΠ, ακόμη και αν υπάρξει μικρότερη κοινωνική ανισότητα.

Σημαίνει ποιοτική υγεία και παιδεία και ελεύθερη, δωρεάν καθολική πρόσβαση στις λειτουργίες τους.

Σημαίνει οικολογική ισορροπία με προστασία περιβάλλοντος σε οικιστικές και μη περιοχές.

Σημαίνει πρόσβαση σε καλή εργασία, με καλές συνθήκες εργασίας και πλήρη δικαιώματα.

Σημαίνει θεσμούς που θα κατοχυρώνουν την ελευθερία για όλους και όλες, συλλογικά και ατομικά δικαιώματα, αλλά και ανάπτυξη κοινωνικού πολιτισμού.

Απαιτούμε επομένως μείωση του χρόνου εργασίας, όχι μόνο επειδή υπάρχει δυνατότητα, αλλά επειδή αυτό είναι προϋπόθεση για μια αξιοβίωτη ζωή για την εργαζόμενη κοινωνική πλειοψηφία.

Ξέρουμε σε ποιο κόσμο ζούμε. Όλα τα προηγούμενα, είναι αδύνατο όλα αυτά στό σύνολό τους, με μόνιμο και σταθερό τρόπο, να πραγματοποιηθούν εντός του καπιταλισμού. Η "ανάγκη" του καπιταλιστικού κέρδους στο πλαίσιο της "ιερής" ατομικής ιδιοκτησίας, παραβιάζει ακόμη και το οκτάωρο ή την απαγόρευση της παιδικής εργασίας. Το να τεθεί ωστόσο αυτή η **ανάγκη** και **υπαρκτή δυνατότητα**, θέτει ένα πήχη, δημιουργεί ένα προσανατολισμό για τον κοινωνικό και πολιτικό εργατικό αγώνα, για κατακτήσεις στη ζωή μας **άμεσα**.

Ο χρόνος, ο ελεύθερος χρόνος, είναι ο χώρος, το οξυγόνο για προσωπική ανάπτυξη και κοινωνική επικοινωνία.

Όσο περισσότερο χρόνο έχουμε χωρίς τον εργοδοτικό δεσποτισμό,

έξω από τα εργοστάσια με τις γνωστές συνθήκες εργασίας,

μακριά από τα κλειστά κτίρια με τον κλιματισμό της συμφοράς ή με τα έτοιμα πακέτα ενός φαγητού στο πόδι,

μα και όσο περισσότερο έχουμε το χρόνο να πάμε και να αποχωρήσουμε από τη δουλειά με τα πόδια και χωρίς το αυτοκίνητο,

μακριά επίσης από το να περιορίζεται η διεκδίκηση καλής ζωής σε ένα Σαββατοκύριακο ή ένα πακέτο διακοπών,

θα είναι καλύτερα.

*Συνοπτική έκδοση του κειμένου δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα ΠΡΙΝ στις 29/4/21